

Списание ЕПОХИ
Издание на Историческия факултет на
ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“
Journal EPOCHS [EPOCHS]
Edition of the Department of History of
“St. Cyril and St. Methodius” University of Veliko Tarnovo

Том / Volume XXVIII (2020).
Книжка / Issue 1

Христо ХРИСТОЗОВ* / Hristo HRISTOZOV

Отзив за: Империи и имперско наследство на Балканите. Сборник в чест на 70-годишнината на проф. Людмил Спасов, том. 2. Съст. Димитър В. Димитров, Симеон Кацаров, Русалена Пенджекова-Христева, Дамян Борисов. Пловдив: Фондация „Българско историческо наследство“, 2019. 318 с. ISBN: 978-954-8536-33-2

Review of: Empires and Imperial Legacy in the Balkans. A Collection in Honour of Prof. Ludmil Spasov's 70th Anniversary, v. 2. Eds. Dimitar V. Dimitrov, Simeon Katsarov, Rusalena Pendjekova-Hristeva, Damyan Borisov. Plovdiv: Bulgarian Historical Heritage Foundation, 2019. 318 p. ISBN: 978-954-8536-33-2

Едно от запомнящите се събития на изминалата академична 2019 година е организираната от Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ юбилейна международна конференция по случай 70-годишнината на историка професор Людмил Спасов – човека и учения, оставил трайна диря в сърцата и умовете на поколения свои студенти и колеги. На форума, преминал под наслов *Империи и имперско наследство на Балканите*, си дадоха среща изследователи от България, Франция, Италия, Русия, Полша и Гърция, а като резултат от усилията на организаторите е публикуван сборник в два тома с докладите на участниците в конференцията.

Том втори тематично събира публикациите, посветени на най-новата история на Балканите и ролята на Великите сили в политическото, културното и стопанското развитие на региона след средата на XIX век. Изследванията анализират различни детайли от двата обекта на корелацията „Балкани – Империи“ през модерната епоха. Във фокуса на част от учените попадат имперската политика и сблъсъкът на имперските интереси в Европейския югоизток, докато други изследователи поставят в центъра на своята работа поведението на балканските национални държави спрямо опитите на Световните сили да определят регионалната геополитика, икономика, политически и обществен живот. Още откриващата статия на Любомир Кръстев разглежда британското обществено мнение по отношение на Кримската война – ключово събитие за историческото развитие на балканските народи и международните отношения в Европа на деветнадесетия век.

Във времето до края на Първата световна война Австро-Унгария и Руската империя имат традиционно силен политически интерес спрямо Балканите, като двустранните им отношения често се характеризират със съперничество за османското наследство в Европа. Стефан Шивачев акцентира върху възможността на Русия да изиграе важна роля в изграждането на

---

* **Христо Христозов** – доктор, Център за регионални изследвания изследвания и анализи към СУ „Св. Климент Охридски“ @: hhristozov@yahoo.com

младата българска държава, като обръща внимание върху наследството на руското (окупационно) управление в Пловдив през 1878–1879 г. Дипломатическият сблъсък на двете империи в Югоизточна Европа е разгледан от Бисер Георгиев през призмата на политическата дейност на Либералната (Радославистка) партия в България за периода 1887–1899 г. На политиката на Либералната партия спрямо Русия между 1911 и 1913 г. се спира и Любка Найденова. Съпоставяйки австро-унгарско-българските дипломатически отношения през 1878–1914 г., Радослав Мишев успява да открие контрастите и приликите във външнополитическите задачи на големите модерни империи и малките държави в тяхната орбита. Тодор Радев разглежда системата от дипломатически взаимоотношения между Княжество България, Австро-Унгария и Русия по време на Балканската криза от 1902–1904 г. и поставя във фокуса на изследването си международните отношения в хода на Илинденско-Преображенското въстание от лятото на 1903 г.

Една на пръв поглед необичайна за края на XIX век картина разкрива със статията си Калчо Калчев. Той обръща внимание на отношението на жената към политиката, като ни представя българо-руските взаимоотношения през погледа на една образована рускиня в България – д-р Анастасия Головина (1850–1933), съпруга на Александър Головин, секретар на княз Батенберг.

Българските дипломати в Цариград след Освобождението имат важна роля при решаването на националния въпрос и редица вътрешно- и външнополитически задачи на автономното княжество. Просопографията на българските дипломатически представители пред Високата порта между 1887–1918 г. е обект на изследването на Алека Стрезова.

Детайли по темата за Първата световна война са засегнали двама учени. Димитър Саздов подлага на анализ отношението на цар Фердинанд и правителството, водено от Васил Радославов, към започналата през 1914 г. Голяма война – поведение, което през 1915 г. определя участието на България в конфликта на страната на Централните сили. Ярослав Рубаха предлага мнението на полския печат върху дипломатическото и военно съревнование между Великите сили на Балканите през 1914–1915 г. и мястото на България в сблъсъка.

От публикациите, посветени на междувоенния период, Румяна Първанова представя анализа и наблюденията на Британската дипломатическа легация в София върху управлението на Демократичния сговор през 1928 г. Ролята на руската белогвардейска емиграция в развитието на образованието, военната подготовка и спорта в Харманли и района между двете световни войни е обект на изследването на Милен Вълчев.

Аспект от динамичната външна политика в Европа в навечерието на Втората световна война разглежда Николай Кочанков, който анализира детайлно действията на българската дипломация между Германия и СССР след германския анекс на Чехословакия през 1939 г. Витка Тошкова спира вниманието си върху опитите на Управлението на стратегическите служби на САЩ да откъсне България от съюза с Оста, като в същото време ограничи влиянието на Съветския съюз в страната през 1943–1945 г.

Историческото развитие на Балканите след Втората световна война е разгледано в условията на конфронтация между двата политически блока през Студената война. Татяна Волокитина анализира основните траектории на съветската външна политика в Източна Европа след Втората световна война и усилията на Москва да прокара съветския модел на управление в своята сфера на геополитическо влияние. На детайл от този процес се спира Анна Кочанкова, която изследва приспособяването на съветската институционална и политическа организация при съставянето на Конституцията на Народна република България от 1947 г. Мястото на Вълко Червенков в политическия живот на България след 1944 г. е разгледано от Любомир Огнянов, който откроява ролята на българския политик в прокарането на сталинисткия модел на управление в страната.

Американската политика на „сдържане“ на комунизма в Югоизточна Европа е разгледана от Димитър Добрев. Той акцентира върху ролята на САЩ във военното и политическо сближаване между Гърция и Югославия през 1949–1951 г.

Стопанското развитие на Европа след Втората световна война се определя от Съвета за икономическа взаимопомощ и Европейската икономическа общност. Върху елемент от тази икономическа динамика спира вниманието си Мирена Митова, изследвайки значението на Пловдивския панаир във външната търговия на Народна република България по време на Студената война. На задълбочаващото се политическо и икономическо сътрудничество между България и Народна република Китай след Втората световна война до наши дни акцентира в работата си Йордан Баев.

От погледа на изследователите не убягва и динамиката в съвременното вътрешнополитическо развитие на Балканите и международните отношения днес. Рената Розбицка представя мненията на „левия“ и „десния“ полски периодичен печат по отношение на агресивната външна политика на Русия в Черноморския басейн и анексирането на Крим през 2014 г. Обект на изследването на Стефан Симеонов са промените в структурата и функциите на службите за сигурност на балканските държави в условията на прехода след края на Студената война.

Сборникът предлага статии, чиито теми излизат извън историческата периодизация и предлагат концептуален поглед върху империите и имперското наследство на Балканите. Така например, съпоставяйки развитието на Китай и Русия, Анета Донева и Желязко Стоянов разсъждават върху миналото, настоящето и бъдещите перспективи на „авторитарните“ Велики сили. Никола Аврейски пък разсъждава върху дългата история на генезиса и развитието на негативната конотация на термина „Балкани“ в международните отношения.

Няколко публикации разглеждат съдбата на културно-историческото наследство в България, създадено през епохата на османското владичество. Видин Сукарев предлага на вниманието на читателите описание на няколко надгробни паметника от гробищата на изчезналото и забравено вече село Тъмръш – център на т.нар. непрерадени села в Западните Родопи, чието мюсюлманско население отказва да влезе в пределите на Източна Румелия след подписването на Берлинския договор. Държавната политика по преименуване на селищата в Източните Родопи е обект на изследването на Ваня Иванова. Авторката разглежда детайлно процеса и работата на Комисията по преименуване на селищата в бившия Мъстанлийски окръг за периода 1925–1934 г. В изследването си Методи Крумов се спира на отношението на Градския народен съвет към османските паметници в Пловдив през социализма и ролята на местната управа както в съхранението и реставрирането на различни архитектурни монументи, така и при вземането на решение за събарянето на други. Атанаска Стамболийска обръща внимание на работата на търновския архитект Леон Филипov и съхраняването на културно-историческата памет посредством направените от него гипсови макети на обекти със значима архитектурна и художествена стойност. Приемствеността и еволюцията в иконографията на светите братя Кирил и Методий са обект на изследването на Тотка Григорова, която се фокусира върху работата на късновъзрожденските и следосвобожденските зографи в Панагюрище.

Важното място на архивите в развитието на историческата наука и перспективите пред съвременната архивистика също са разгледани в сборника. За краткото си съществуване Източнорумелийското управление отлага значително документално наследство, чието значение за изследванията, посветени на функционирането на държавния апарат на автономната област, е разгледано от Станислав Боянов. Правата на човека в България и съветската политическа интервенция в това отношение разкрива Веселина Узунова въз основа на документите, съхранени в Държавния архив в Хасково през 1944–1989 г. Особено впечатление прави концептуалната разработка на Андриана Нейкова, която се спира на предизвикателствата пред компютърната архивистика и засяга някои аспекти от динамично развиващото се поле на дигиталната хуманитаристика.

Том втори от сборника *Импери и имперско наследство на Балканите* събира значителен брой научни публикации, посветени на най-новата история на Европейския югоизток. С работата си изследователите успяват, от една страна, да поставят Балканския полуостров в центъра на международните отношения, диктувани от Великите сили, а от друга – да представят

активната политика на балканските държави спрямо поставените от тях външнополитически цели. Засегнати са различни аспекти от намесата на силните на деня в политическото, икономическото и културно развитие на Балканите и опитът на националните държави да се справят с „тежкото“ си общо минало. След всичко казано дотук може да се обобщи, че с качеството и широкия тематично-хронологичен обхват на включените в него материали сборникът има потенциала да привлече вниманието на голям кръг изследователи от българската и международната историческа колегия.